

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE STUDII EUROPENE
ȘCOALA DOCTORALĂ PARADIGMA EUROPEANĂ

TEZĂ DE DOCTORAT

RITUALURILE DE FAMILIE ÎN MARAMUREȘ
REZUMAT

Coordonator științific

Prof. univ. dr. Ion Cuceu

Doctorand

Anuța Pop

Cluj-Napoca

2014

Cuprins

Lista figurilor	4
Argument.....	6
Capitolul 1. Marcarea existenței prin rit și ritual.....	9
1.1. Rit și ritual în secolul XXI?.....	9
1.2. Existența umană și riturile de trecere	16
1.3. Interesul pentru obiceiurile legate de viața omului în Maramureș	22
Capitolul 2. Nașterea – de la pre existență la existență	27
2.1. Gravitatea și perioada prenatală	27
2.1.1. Rituri negative, interdicții, tabu-uri	27
2.1.2. Rituri de anticipație	28
2.2. Nașterea și perioada postnatală	31
2.2.1. Separare, agregare și inițiere	34
2.2.1.1. „Tăierea buricului” (secționarea cordonului ombilical) –rit de separare ..	34
2.2.1.2. Baia rituală.....	35
2.2.1.3. Botezul.....	36
2.2.1.4. Botejunea	43
2.2.1.5. Alăptarea și „înțărcațul”	45
2.2.1.6. Dentiția	46
2.2.1.7. Somnul. Cântecul de leagăn	46
2.2.1.8. Primul cuvânt.....	48
2.2.1.9. Primii pași.....	49
2.2.2. Rituri de protecție.....	49
2.2.2.1. Descântecul de deochi.....	49
2.2.2.2. Schimbarea numelui – vânzarea magico-ritualică a copilului.....	52
2.3. Mediatori între lumi: moașa și nașa	54
2.3.1. Adunarea nepoatelor.....	55
2.4. Copilăria.....	59
2.4.1. Jocurile de copii	60
Capitolul 3. Nunta – ritual și ceremonial	63
3.1. Nunta – împlinirea ursitei.....	65
3.2. Actanții – personaje cu funcții rituale	74
3.3. Secvențele ceremoniale	78
3.3.1. Peșitul	79
3.3.2. Logodna - începutul perioadei de prag pentru miri	81

3.3.2.1. Vestirile	81
3.3.3. Nunta	83
3.3.3.1. Despărțirea rituală a mirelui de feciori - Cusutul steagului	83
3.3.3.2. Despărțirea rituală a miresei de fete - Seara de cunună	85
3.3.3.3. Gătirea miresei și a mirelui. Simbolistica pieselor vestimentare	89
3.3.3.4. Mersul după nănași	94
3.3.3.5. Urațiile, urăciunile sau iertăciunile	96
3.3.3.6. Mersul la cununie	105
3.3.3.7. Cununia religioasă	114
3.3.3.8. Acceptarea socială a noii familii. Secvențe rituale ale mesei de nuntă	116
3.3.3.9. Mersul în cuscrii	147
Capitolul 4. Moartea – punte între lumea terestră și „Ceia lume”	153
4.1. Despărțirea de vechea stare	155
4.1.1. Semne prevestitoare	155
4.1.2. Agonia – pregătire pentru marea trecere	156
4.1.3. Despărțirea propriu-zisă	157
4.2. Pregătiri pentru integrarea în noua stare	158
4.2.1. Scalda rituală	158
4.2.2. Pregătirea mortului pentru marea călătorie	158
4.2.3. Priveghiul	163
4.2.3.1. Jocurile de priveghi	164
4.2.4. Prohodul (Înmormântarea)	166
4.2.5. Masa de pomenire	191
4.2.6. Doliul - perioadă de prag	194
4.3. Înmormântarea sinucigașilor	195
4.4. Înmormântarea copiilor	198
4.5. Înmormântarea tinerilor necăsătoriți - Nunta mortului	204
4.6. Cultul strămoșilor	210
Concluzii	217
Corpus de texte	227
Poezia ritualurilor de nuntă	227
Poezia ritualurilor de înmormântare	291
Glosar	327
Lista informatorilor	330
Bibliografie	332

Cuvinte cheie: ritual, ceremonial, rituri de trecere, separare, agregare, prag, naștere, nuntă, înmormântare, nunta mortului

Lucrarea *Ritualurile de familie în Maramureș* propune o incursiune în ritualurile tradiționale legate de naștere, căsătorie și moarte din Maramureșul istoric, reevaluând, din perspectiva modernității, riturile și ritualurile, cu accent pe rezistența și importanța lor în cotidian, pentru a demonstra că, *în Maramureșul secolului XXI, ritualurile de familie aparțin actualității.*

Omul societății moderne, la fel ca omul societății tradiționale, caută să se raporteze la univers ca parte a acestuia, iar manifestările rituale sunt cele care mediază, la fel cum au făcut-o de-a lungul timpului, această relație.

Lucrarea este structurată în patru capitole, cărora li se adaugă un corpus de texte. Ritualurile legate de momentele importante din viața omului sunt manifestări complexe, analiza acestora impunând atât studierea ritualului, cât și a formulelor ritual-ceremoniale.

Capitolul I, intitulat *Marcarea existenței prin rit și ritual*, este compus din trei subcapitole, care abordează, din punct de vedere teoretic, problematica riturilor, în special a riturilor de trecere: *Rit și ritual în secolul XXI?, Existența umană și riturile de trecere, Interesul pentru obiceiurile legate de viața omului în Maramureș.*

Primul subcapitol aduce în lumină deosebita capacitate de rezistență, dar în același timp de remodelare de care ritul și ritualul dispun, arătând că acestea reușesc să răspundă, și într-o lume dominată de tehnică, nevoii de semnificare ce l-a caracterizat pe om de-a lungul timpului. Provocările modernității produc evidente mutații funcționale în întregul sistem cultural, utilitatea ritului se atenuază, însă atenuarea nu este echivalentă cu dispariția. Chiar dacă în prezent primează funcția estetică și de amuzament, nici funcția utilitară nu este anulată. Ritualul este cel ce stă la baza ceremonialului, asigurându-i substratul și potențându-l.

Cel de-al doilea subcapitol se axează pe riturile de trecere, care au marcat și continuă să marcheze existența umană. Fiecare dintre cele trei momente importante: naștere, căsătorie și moarte, presupune o trecere, o separare de vechea stare, pentru a se integra, în urma unei perioade de prag (ce poate funcționa și ca proces de inițiere), într-o nouă condiție, o nouă lume. Toate aceste momente ce evidențiază, în același timp, ruptura și continuitatea, sunt

marcate de rituri de trecere, care, potrivit teoriei lui Arnold Van Gennep, se împart în trei categorii majore: rituri preliminare (de separare de lumea anterioară), rituri liminare (de prag) și rituri postliminare (de agregare la o nouă lume). Acțiunea lor se îndreaptă spre două planuri: în primul rând au în vedere apărarea individului și marcarea trecerii lui într-o altă stare, iar în al doilea rând, acțiunea se răsfrânge asupra socialului, a comunității, care este automat marcată de schimbarea suferită de individ.

Fiecare trecere este, de fapt, o schimbare, iar nașterea și moartea sunt cele care comportă schimbări radicale. Nașterea și moartea nu se supun rațiunilor sociale, modernitatea, cu tot ce înseamnă dezvoltare a științei și tehnicii, nu poate transforma viața într-un proces reversibil nici nu poate împiedica, pe premise normale, continuitatea vieții. De vreme ce viața își urmează cursul, de la originile culturii până în prezent, credințele în legătură cu aceasta se perpetuează, ajungând, în forme adaptate realității, în prezent.

Pentru o analiză a ritualurilor de familie din Maramureș, așa cum sunt ele în prezent, se impune, în primul rând, marcarea interesului pentru cercetarea practicilor rituale de familie din această zonă, încă de la primele dovezi scrise cunoscute, subiect abordat în cel de-al treilea subcapitol. În acest sens, ne-au fost referință trei lucrări. Prima este *Folcloristica Maramureșului*, unul dintre studiile de căpătâi pe care Dumitru Pop le-a lăsat viitorilor cercetători. *Maramureș, țară veche – Antologie de folclor de pe Cursul Superior al Tisei (1672-1908)*, alcătuită de Dumitru Iuga, este o altă lucrare ce ne pune la dispoziție ceea ce se cunoștea din folclorul maramureșean până în anul 1908. Cea de-a treia lucrare, *Istoria folcloristicii maramureșene. Bibliografia generală a etnografiei și folclorului maramureșean*, realizată de Dorin Ștef, ne-a permis completarea și aducerea în prezent a informațiilor.

În structurarea lucrării, am considerat oportună alocarea unui capitol de sine stătător fiecăruia dintre momentele importante ale vieții. Capitolul 2, intitulat *Nașterea – de la preexistență la existență*, prezintă practici rituale legate de graviditate și perioada prenatală, de naștere și perioada postnatală, evidențiind, în același timp, importanța moașei și nașei, ca mediatorii între lumi, dar și substratul ritualic al jocurilor copilăriei.

În timpul gravidității, femeia este supusă anumitor restricții, pentru a nu fi afectat copilul. De fapt, toate acestea sunt rituri negative, care împiedică maleficul. Se crede și acum în Maramureș că viitoarea mamă nu trebuie să vadă oameni cu handicap, iar dacă intră în contact cu aceștia, să „își aducă aminte să zică Doamne feri”!, pentru ca noul-născut să nu

moștenească din deficiențele acestora. Nu trebuie să poarte nimic în buzunare pe burtă, pentru că, altfel, copilul se va naște cu pete.

Referitor la *naștere*, s-a demonstrat existența numeroaselor practici rituale. Marcând trecerea de la preexistență la existență, de la necunoscut la cunoscut, în cadrul ritualurilor ce au legătură cu nașterea pot fi distinse: rituri de anticipație, rituri de separație, rituri ce marchează nașterea propriu-zisă și rituri de integrare. Astfel, desfacerea brâului sau a cordonului și nasturilor femeii care urmează să nască este o practică ce intră în categoria *riturilor de anticipație*, tăierea cordonului ombilical, baia ritualică, practici legate de încetarea alăptării copilului, sunt *rituri de separare* de vechea stare.

Acestei etape îi sunt caracteristice și *practici de apărare*. Unele dintre acestea se aplică chiar în momentul nașterii: familia nu are voie să dea nimănui nimic din casă, pentru a nu da norocul copilului, nimeni nu poate să treacă peste el, pentru a nu rămâne mic. Noul născut este supravegheat continuu, pentru a nu fi schimbat de duhurile rele sau de Fata Pădurii, pentru a nu se îmbolnăvi sau a i se lua somnul. În acest sens, în leagăn i se pune tămâie, sare, usturoi și i se leagă la mână un fir de ață roșie, în special pentru a-l apăra de deochi. Dacă este absolut necesar ca micuțul să fie lăsat pentru câteva momente singur, i se pune lângă leagăn/pat o mătură, pentru a păcăli forțele rele. Înlăturarea definitivă a răului este posibilă *prin rituri de transfer* (vânzarea simbolică – trecerea peste fereastră, trecerea prin hat, descântecul de deochi).

Botezul și ritul de denominație au rolul de a-l integra pe copil în lume și în comunitate. Practicile rituale legate de botezul copilului fac parte din *riturile de integrare*. Integrarea copilului în lumea creștină, dar, în același timp, recunoașterea lui ca individ prin intermediul botezului și al denominării, sunt aspecte definitorii ale întregii existențe pământești a individului. Însă până ca integrarea să poată avea loc, riturile din cadrul botezului sunt și rituri de purificare, prin apă sfințită, atât de păcatul original, cât și de necurăția nașterii. După botez are loc *botejunea*, o mică petrecere ce simbolizează acceptarea de către familie a noului membru.

Chiar dacă nu mai există în satele cercetate moașe empirice, *moașa* rămâne, la fel ca *nașa*, actant important în desfășurarea ritualurilor din cadrul obiceiurilor legate de naștere, de ele depinzând o serie de secvențe rituale. Se poate observa că mama, din punct de vedere ritual, nu are un rol important pentru copil în perioada de după naștere, acest rol fiind

îndeplinit de moașă și, ulterior, de nașă, acestea având atribuții de mediator între copil și lume. Abia după ce își va răscumpăra, ritual, copilul de la nașă, de mamă va depinde, pe toată perioada copilăriei, formarea acestuia ca individ și ca membru al familiei, neamului și societății satești.

Cel de-al treilea capitol, *Nunta – ritual și ceremonial*, se referă la următoarea etapă marcantă a vieții oricărui individ, căsătoria, ce poate fi văzută ca ritualul fundamental de întemeiere a unei familii, întemeiere ce este posibilă doar prin intermediul unor acțiuni rituale, prin folosirea unor obiecte cu funcție simbolică. Nunta presupune următoarele secvențe ceremoniale: peșitul, credința și nunta propriu-zisă.

Chiar dacă ceremonialul și, uneori, spectacularul, par să fie mai pregnante, în esență, în spatele lor, potențându-le, se află riturile. *Rituri de separare de vechea stare* se descifrează în jocul steagului, seara de cunună. Steagul de nuntă este simbolul virilității, iar cununa, simbol al fecioriei și purității. Seara dinaintea nunții, ce stă sub semnul acestor obiecte rituale, marchează despărțirea mirelui de ceata de feciori și a miresei de grupul fete, dar și de familie, începerea drumului spre încheierea unei noi familii, compusă din cei doi tineri și, în același timp, integrarea în comunitatea oamenilor căsătoriți. Atât jocul steagului, cât și jocul cununii, introduc sexualitatea ca element caracteristic căsătoriei; cele două momente rituale se desfășoară noaptea, timp asociat relațiilor sexuale.

Iertăciunile mirilor (iertarea și binecuvântarea cerută părinților) fac parte din aceeași categorie a riturilor de separare. Rostirea se face printr-un gest sincretic de închinare cu sticla cu „horincă”. Mirii au pregătite, special pentru acest moment, câte două sticle de ½ litri de „horincă îndulcită”, „înstruțate cu pospan” și ață roșie; simbolurile ce se ascund dincolo de acestea sunt: viața frumoasă, îndelungată și plină de dragoste.

În componența ceremonialului de nuntă se regăsesc, cu o deosebită încărcătură simbolică, *riturile de fertilitate*: aruncarea cu boabe de grâu peste miri (strigatul la blidul grâu), colacul miresei. Strigatul la blidu' cu grâu este o secvență cu profunde implicații augurale, ce se păstrează și la nunțile actuale, grâul fiind simbolul fertilității și al abundenței. *Colacul miresei*, simbol al fertilității și rodniciei, este nelipsit din ritualul nunții. Este simbolul Soarelui, stabilind, prin aceste atribute simbolice pe care le presupune, legătura dintre cer și pământ.

Un alt gest menit să asigure fertilitatea este cel al strigatului la găină. Se știe că, din cele mai vechi timpuri, găina a fost asociată principiului feminin, în ceremonialul nunții găina astfel împodobită devenind o imagine a miresei. „Dansul” găinii pune în prim plan transformarea relațiilor sexuale, consumarea găinii reprezentând consumarea, în plan simbolic, a actului sexual. Momentul, la fel ca toate secvențele importante din ceremonialul nunții, este însoțit de formule ritual-ceremoniale. Ele cuprind o serie întreagă de „prescripții”, de sfaturi, ceea ce scoate în relief caracterul lor integrator. De asemenea, aceste spuneri rituale sub formă de strigături au rolul de a îndepărta orice spirit necurat ce ar putea interveni între tinerii căsătoriți.

Și *riturile de schimb* își găsesc locul, atât în ceremonialul nunții tradiționale, cât și în prezent, când schimbul de daruri a luat forma schimbului inelelor de cununie, dar și al florilor: buchetul miresei – floarea din pieptul mirelui. Înlocuirea miresei, strigăturile, secvențe care sporesc atmosfera de destindere, sunt, de fapt, *rituri apotropaice*, al căror scop este păcălirea și alungarea duhurilor necurate. Ospățul, zestrea, darurile, toate aceste aspecte care par să dea seama asupra stării materiale a familiilor, compensează, din punct de vedere ritual, pierderea suferită prin plecarea unui membru, care își formează propriul nucleu familial.

Odată cu ritualul de îmbăltuire (schimbarea cununii de pe cap cu năframa), mireasa trece în noua stare, cea a nevestelor. Se observă înlocuirea portului de fată cu cel de femeie măritată (fetele purtau capul descoperit, părul împletit în cozi prinse cu panglică, pe când năframa era semnul distinctiv al femeilor căsătorite). Și în acest context apare acea credință referitoare la cea de-a „treia încercare”; astfel, mireasa va arunca de două ori năframa înapoi feciorilor, nepermițând ca aceasta să-i fie legată, pentru ca abia la cea de-a treia încercare să facă posibilă așezarea ei de către nașă. Momentul este marcat de strigături adresate de către stegar, nașă și feciori viitoareii neveste, implicând formule care evidențiază adevărata trecere la noua stare, cea de femeie căsătorită, prin schimbarea unui obiect vestimentar cu altul.

Chiar dacă ritualul de nuntă se manifestă unitar, există o serie de diferențieri, chiar în cadrul aceleiași zone etnografico-folclorice. Așa se face că, în Budești, integrarea definitivă a tinerilor în noua stare, aceea a oamenilor căsătoriți, se produce abia la o săptămână după nuntă. Sâmbătă seara, nașa „îi pune împletiturile” tinerei, adică îi prindea părul într-o coroniță împletită, pe cap, din acel moment ea nu mai avea voie să poarte părul în cozi, simbol al

„fetei!”. În prima duminică, tânărul soț mai mergea la joc cu „clop-n zgărzi”, simbol al fecioriei, pentru ca abia apoi zgărzile și struțul din clop să fie înlăturate definitiv.

În zona Vișeuului este cunoscută o practică rituală în legătură cu ultimul copil (dacă era fecior) care se căsătorea. Mama mirelui era jucată pe bani și era răscumpărată, cu cea mai mare sumă, de către tatăl mirelui. Urma „îmbălțuirea” ei, însă cu o năframă neagră, de babă, conform credinței că, odată văzându-și copiii „așezați la casele lor”, și-a îndeplinit misiunea.

Riturile de agregare întâlnite în ceremonialul nunții pot avea atât importanță individuală, cât și colectivă. Riturile de unire propriu-zisă sunt schimbul de inele, de daruri, dar și oferirea de băutură sau mâncare celuilalt (ex: prima îmbucătură din tortul miresei îi este servită mirelui de mireasă și invers). De importanță colectivă este ritul mesei în comun, la care participanții vin atât din partea mirelui cât și din partea miresei. Ospățul, prin participarea simbolică a întregii comunități, demonstrează acceptarea de către aceasta a noilor săi membrii; marchează, la fel ca nășirea și încuscritul, integrarea socială, mirii nefiind doar parte a familiei și neamului, ci și a comunității din care fac parte.

Deși în timp au apărut modificări de conținut în ceremonialul nunții, accentuându-se funcția ceremonial-spectaculară în detrimentul celei rituale, semnificația sa fundamentală se păstrează.

Experiența ultimă a fiecărui om constituie subiectul capitolului 4, *Moartea – punte între lumea terestră și „Ceia lume”*. Scenariul funebru și-a păstrat cea mai arhaică structură, din toate riturile de trecere. Moartea încheie existența terestră a omului, dar nu și pe cea spirituală, de aceea este însoțită atât de *rituri de separare* (a decedatului de lumea terestră, cât și a celor vii de acesta), dar și de pregătire a celui trecut în neființă pentru a se integra în comunitatea strămoșilor.

Pragul, ușa, poarta, cu valențele lor sacral-simbolice, apar și în riturile de înmormântare, cu roluri certe de puncte spațiale de separare a mortului de comunitate. După ce „se trece pragul” cu mortul, ușa se închide în urma lui, pentru ca acesta „să nu se întoarcă” sau să „ia cu el” și alți membri ai familiei. Acest gest al închiderii ușii este explicat și de credința că sufletul rămâne, până la scoaterea trupului din casă, în „blana de la ușă”; în momentul scoaterii sicriului, va ieși și sufletul, ușa fiind închisă în urma lui.

Scalda rituală este primul pas în vederea pregătirii mortului pentru marea trecere. Având de întreprins o călătorie, trebuie să aibă toate cele de trebuință pentru a i se asigura un

drum și o primire favorabilă; este motivul pentru care, uneori, i se pun bănuți în mână, un colac, iar în trecut, alături de colac se puneau și obiecte specifice meseriei pe care defunctul a avut-o. Cea mai importantă practică ce pregătește mortul pentru intrarea în „Ceia lume” este priveghiul, veghea rituală a mortului de către familie și comunitate; casa se transformă dintr-un univers închis, al familiei, într-un univers deschis. În acest context, marcarea perioadei de limită este accentuată printr-o stare de exces, creată prin împletirea dintre plâns, manifestare a durerii pierderii celui drag, și râsul provocat de jocurile de priveghi.

Plângerea, bocirea mortului de către familie, este considerată a fi nu doar manifestare a tristeții, ci și o practică impusă de comunitate și se încadrează în categoria *riturilor piaculare*, ce se regăsesc pe toată perioada celor trei zile cât mortul rămâne în casă, dar și în ceremonialul înmormântării propriu-zise și în perioada de doliu. Bocetele și țipetele celor apropiați conțin îndemnuri pentru cel decedat de a nu-și părăsi familia, de a se ridica să-i vadă pe toți cei adunați, dar, pe de altă parte, trebuie observat faptul că toate practicile performate au drept scop împiedicarea defunctului de a mai reveni în lumea celor vii. Prima atitudine are ca motivație durerea resimțită de familie pentru pierderea unui membru, pe când cea de-a doua exprimă teama ancestrală de întoarcere a celui decedat.

Un rol important îl au *riturile apotropaice*, menite să protejeze comunitatea de revenirea mortului sub formă de strigoi, dar și cele menite să apere mortul de piedicile ce pot apărea în călătoria lui. Dacă mortul este cu gura deschisă, este legat cu o bucată de pânză pe sub bărbie, existând credința că, altfel, va chema și alte suflete cu el. Cei rămași în viață, pentru a nu li se arăta mortul, îl scutură de degetul mic, zicând: „nu mă tem de tine”! Apoi taie o şuviță din părul acestuia, o ard și „se afumă” toți cei se tem. Mortul nu trebuie să stea fără lumânare, nici singur în casă, pentru a nu se apropia duhurile rele de el. În timpul înmormântării, persoanele care țin lumânările și praporii au câte o năframă prinsă pe mâna stângă. Aceste năframe, dar și prosoapele și batistele care se împart celor care duc mortul și copiilor, au rol de pod sau punte; scopul lor ritual este acela de a ușura trecerea sufletului prin vămile văzduhului.

Lumânările, simbol al luminii, au un rol deosebit de important în ritualurile de înmormântare. De asemenea, apa și colacul dobândesc puternice valențe rituale. Apa de la capul mortului este considerată a avea puteri magice, de aceea este deseori folosită pentru vrăji. Apa este folosită cu caracter divinatoriu și poate avea în același timp valențe pozitive și

negative. De exemplu, în relație cu ceilalți membri ai comunității, apa de pe mort este impură, însă este curată, pusă în legătură cu ideea de fertilitate, putând fi aruncată la rădăcina unui pom fructifer. Pe lângă importanța apei, trebuie remarcată și simbolistica pe care o are colacul. Acesta stabilește legătura dintre cei vii și cei morți, dintre cer și pământ.

Cele mai puternice se dovedesc a fi riturile postliminale, ce au ca scop integrarea celui decedat în lumea morților. La sfârșitul acestei perioade, cei vii se reintegrează, purificați, în comunitatea din care fac parte, iar sufletul mortului se integrează în comunitatea strămoșilor. De acum, comunicarea directă dintre cele două lumi nu mai este posibilă, ea fiind mediată prin dezlegări, pomeni.

Atât timp cât ritualurile privesc defunctul (ritualurile din perioada de separare și din cea liminală), ele au drept scop „îndepărtarea” firească a acestuia de cei vii. După încheierea perioadei liminale, când mortul s-a integrat în comunitatea strămoșilor și este pomenit împreună cu aceștia, la anumite ocazii (la moși), practicile de pomenire postliminale capătă alt caracter.

Sinucigașii nu beneficiază de același ritual al înmormântării cu persoanele care mor de moarte naturală, nu sunt îngropați la un loc cu aceștia, nu li se pune cruce la mormânt, nu le este pomenit numele nici la propria înmormântare, nici la dezlegări, ei fiind excluși și excluzându-se prin gestul lor din comunitatea strămoșilor.

Cercetarea întreprinsă a permis descoperirea unor legături vii, actuale, între cele trei momente care marchează viața omului. În satele în care ritualurile de familie au fost supuse analizei, în cadrul fiecărui ritual se regăsesc gesturi rituale cu impact sau influență asupra celorlalte. Astfel, unele semne de la naștere prevestesc reușita în căsnicie a viitorului adult (dacă micuțul are două ‘învârtecușuri’ în păr, se va căsători de două ori), după cum unele gesturi rituale din cadrul nunții au importante semnificații pentru naștere (când merge la biserică, mireasa pune pe ușa atâtea degete câți copii vrea să aibă; la masă își ține sub șezut atâtea degete câți ani nu vrea să devină mamă). Și unele practici din perioada înmormântării se referă la căsătorie. Astfel, dacă persoana care rămâne văduvă vrea să se recăsătorească, va trece pe deasupra mormântului, după ce a fost așezat sicriul, înainte de a fi acoperit cu pământ. Se cunosc și modalități de „legare a cununiilor”, adică de împiedicare a unei persoane să se căsătorească, prin punerea unui obiect ce îi aparține, în sicriu, cu mortul.

Legătura dintre moarte și nuntă atinge punctul de maximă intensitate în cazul înmormântării tinerilor necăsătoriți. Dacă nașterea și moartea sunt procese inevitabile, căsătoria poate fi împiedicată de moarte. Astfel, tânărul, neputând să-și împlinească toate îndatoririle pe această viață, nu se poate integra în comunitatea morților.

Etapele sunt aceleași ca ale unei înmormântări obișnuite, însă încărcătura simbolică și ritualică este dublă: înmormântarea și nunta se împletesc și se întrepătrund pentru a asigura integrarea celui decedat în „Ceia lume”. Tinerii decedați sunt îmbrăcați în costume specifice nunții; mireasa poartă cunună, dar panglici negre în cozi, mirele are struț, dar panglicile din pieptul lui sunt tot negre. Dacă moare o fată, prietenul acesteia va sta la capul ei, îmbrăcat ca un mire, iar dacă moare băiatul, aleasa lui îi va fi mireasă. Elemente preluate din ritualul nunții sunt druștele, stegarul, ceterașii, care intonează cântece de jale și călăreții. Călăreții își împodobesc caii la fel ca în cazul unei nunți, însă „năfrămile” de pe ei sunt negre, de doliu. Cât timp preotul face parastasul, mirele (mireasa) stau la capul mortului, plângând. După scoaterea mortului din casă, mireasa stă lângă sicriu între doi feciori (mirele între două fete), la fel ca în cadrul ceremonialului nunții, când mirele stă între ”surorile” sale, iar mireasa între ”frați”.

Moartea, văzută ca început al vieții veșnice, nu-și poate îndeplini funcția dacă nu a avut loc nunta, momentul de împlinire a vieții pe pământ. De aceea, familia tânărului decedat recurge la toate practicile legate de nuntă, care ar fi decurs din firescul vieții, pentru a permite sufletului tânărului integrarea în lumea de dincolo.

Data fiind importanța poeziei rituale în contextul general al ritualurilor de familie, formulele rituale rostite sau cântate dând forță actului și substanță sacră gestului, în sine, i-am alocat acesteia un spațiu special, alcătuind, din materiale de teren, înregistrate în timpul performării actului ritual și transcrise sau obținute de la actanți, un corpus de texte, însumând peste 4500 de versuri, neluând în calcul versurile din cuprinsul lucrării. Relevante sunt trei colecții de texte rituale ce se regăsesc în corpusul ce completează prezenta lucrare. Acestea ne-au fost puse la dispoziție chiar de către interlocutorii noștri și apar pentru prima dată într-o cercetare. În legătură cu poezia ritualurilor de nuntă prezentăm colecția de strigături a țipuritoarei Ileana Negrea din Petrova, iar pentru obiceiurile de înmormântare, colecția de versuri a diacului Pașcu Ion Terentea, dar și colecția diacului Ștefan Cozma. Cu acești doi dieci am realizat și interviuri, ce ne-au permis o mai bună cunoaștere a ritualurilor din punct de

vedere al gândirii religioase. De asemenea, un text important, ce se află în fruntea corpusului de texte, este *Rugăciunea înainte de plecarea la cununie*, transcrisă de noi de pe textul scris cu creionul de Pașcu Gavrilă Misli, din Vișeu de Jos, în jurul anului 1919.

Tocmai ca dovadă a faptului că nu există incompatibilitate între ritualurile tradiționale de familie din Maramureș și modernitate, am apelat la tehnică, apanaj al modernității, pentru a pune mai bine în valoare aspectele cu profunde semnificații rituale ce constituie nucleul dur al obiceiurilor. Astfel, am recurs la imagine, sunet, dar și la împletirea dintre cele două, dând cercetării noastre consistență și prin intermediul unui corpus de fotografii, a unui corpus audio și a unui video, pe care intenționăm să le donăm Arhivei de Folclor a Academiei Române.

În cazul fotografiilor, am căutat să alăturăm (metodă pe care am folosit-o și în cuprinsul tezei) dovezi vechi cu dovezi noi, ceea ce va permite celor interesați observarea modificărilor aduse de timp, dar, în același timp, capacitatea de rezistență. Am folosit fotografii din arhiva personală și fotografii ce ne-au fost puse la dispoziție în timpul cercetării de teren.

În ceea ce privește corpusul audio, acesta conține înregistrări ale unor secvențe ritualice realizate chiar în timpul performării lor. Unele dintre acestea, cum este înregistrarea ce conține orațiile rostite de diacul Terentea, pot fi considerate surprinderi-document, a căror repetabilitate este imposibilă, întrucât performerul a decedat la scurt timp după aceea.

Materialele video conțin dovezi ale respectării obiceiurilor și ritualurilor în Maramureșul istoric al secolului XXI. Secvențe din cadrul unor nunți vin să susțină cele afirmate în partea teoretică. Referitor la ritualurile de înmormântare, de o deosebită valoare documentară este, considerăm noi, *nunta mortului*, din localitatea Nănești, pe care am redat-o integral.

Datele rezultate ne permit să afirmăm că, *în Maramureșul istoric al secolului XXI, ritualurile de familie aparțin actualității*. Nu afirmăm că obiceiurile din ciclul vieții de familie s-au păstrat neschimbate, din generație în generație. Acest lucru ar fi fost imposibil într-o lume tot mai deschisă interconexiunilor culturale, o lume în care comunitățile rurale nu sunt închise la nou și la schimbare. Este, însă, evident că acestea s-au adaptat mereu, în concordanță cu noile realități și noile moduri de asumare a acestora, reușind, astfel, o conviețuire între idei noi și mentalități revolute, arhaice, fiecare dintre acestea avându-și locul bine stabilit în existența moroșenilor.

Teza *Ritualurile de familie în Maramureș* conține probe concrete ale existenței ritualurilor și riturilor, ca marcatori ai tuturor momentelor importante din viața moroșenilor. De aceea, o potențială viitoare direcție de cercetare ar trebui, din punctul nostru de vedere, să plece de la ritualurile de familie din Maramureș nu ca reminiscențe ale unor fapte rituale ce au ghidat viața strămoșilor, fără a avea, însă, semnificare în prezent, ci ca realitate a secolului XXI.

Bibliografie

- Addison, J.T., *Viața după moarte în credințele omenirii*, ediția a II-a, Editura Herald, București, 2006
- Andreescu, Ioanna, Bacou, Mihaela, *Mourir à l'ombre des Carpates*, Payot, 2011
- Ariès, Philippe, *Omul în fața morții*, vol I-II, traducere și note de Andrei Niculescu, Editura Meridiane, București, 1996
- Albu, Paulina, *Obiceiuri de nuntă*, în *Memoria Ethnologica*, anul VII, nr.21-23, ianuarie-iunie 2007, 2163-2172
- Antonescu, Romulus, *Elemente permanente ale ceremonialului de nuntă la români*, în Cupcea, Mihai (coord.), *Comunicări științifice pe teme folclorice – Sighetu Marmăției 1970-1971*, Centrul Creației Populare a Județului Maramureș, Baia Mare, 1973
- Balazs, Lajos, *Folclor. Noțiuni generale de folclor și poetică populară*, Editura Scientia, Cluj-Napoca, 2003
- Bănățeanu, Tancred, *Portul popular din regiunea Maramureș*, Casa Creației Populare, 1978
- Berdan, Lucia, *Fețele destinului. Incursiuni în etnologia românească a riturilor de trecere*, Editura Universității Al.I.Cuza, Iași, 1999
- Bilț, Valeria, *Literatura și obiceiurile vieții de familie din Maramureș*, Editura Grai și Suflet – Cultură națională, București, 1996
- Bilț, Valentin, *Poezii, tradiții și obiceiuri populare din Maramureș*, Editura Grai și Suflet – Cultura națională, București, 1996
- Bilțiu, Pamfil, *Aportul lui Constantin Brăiloiu la modernizarea metodei de cercetare a folclorului*, în Tomescu V., Roșu M. (ed), *Centenar Constantin Brăiloiu*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, București, 1994, p. 309-313
- Bilțiu, Pamfil, *Contribuții la cercetarea înmormântării pe Valea Someșului*, în *Studii de Etnologie românească*, vol.I, Editura Saeculum I. O., București, 2003, pp. 236-255
- Bilțiu, Pamfil, *Moșii de peste an din țara Lăpușului*, în *Studii de Etnologie românească*, vol.I, Editura Saeculum I. O., București, 2003, 9-53
- Bilțiu, Pamfil, *Crucile mortuare din satul Breb*, în *Memoria Ethnologica*, anul VI, nr.20, iulie-decembrie 2006, pp.1878-1882

Burada, T. Teodor, *Datinile poporului român la înmormântări*, ediție îngrijită și prefațată de I. Oprișan, Editura Saeculum I. O., București, 2006

Butură, Valer, *Cultura spirituală românească*, ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, Editura Minerva, București, 1992

Bilțiu-Dăncuș, Titus, *Nunta în Săpânța*, în *Memoria Ethnologica*, anul VI, nr.18-19, ianuarie-iunie 2006, p.1802-1805

Bilțiu, Pamfil, *Strânsul nepoatelor în contextul obiceiurilor de familie din Maramureșul istoric*, în *Acta Musei Maramoresiensis, III. Etnografie- Istoria și filosofia culturii, Arheologie – Ecologie – Științele naturii*, Editura Aska Grafika, Sighetu Marmației, 2005, pp.131-136

Bîrlea, Ovidiu, *Folclorul românesc. Momente și sinteze*, volumul I, Editura Minerva, București, 1981

Caillet, Laurence, Jamous, Raymond, *Religie și ritual*, în Martine, Segalen, *Etnologie. Concepte și arii culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002

Căian, Gabriela, *Descântecul – ritm arhaic de magie tainică*, în *Acta Musei Maramoresiensis, I. Etnografie și folclor*, Editura Aska Grafika, Sighetu Marmației, 2002, pp. 155-160

Candrea, I.-Aurel, *Folclorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, Editura Polirom, Iași, 1999

Călărașu, Cristina, *Obiceiuri românești de nuntă*, Editura Universității din București, 1999

Chevalier, Jean, *Dicționar de simboluri*, volumul III, Editura Artemis, București, 1994

Chanial, Philippe (coord.), *La société vue du don. Manuel de sociologie anti-utilitariste appliquée*, Éditions La decouverte/M.A.U.S.S., Paris

China, Samfira, *Obiceiuri de nuntă în Suci de Jos*, în *Memoria Ethnologica*, anul II, nr.2-3, februarie-iunie 2002, 381-389

Chiș, Maria, *Obiceiuri de nuntă în Săliștea de Sus*, în *Memoria Ethnologica*, anul II, nr. 2-3, februarie-iunie, 2002, pp. 359-371

Chiș, Maria, *Obiceiuri la naștere în Săliștea de Sus*, în *Memoria Ethnologica*, anul II, nr. 2-3, februarie-iunie, 2002, pp.253-264

Chiș, Maria, *Obiceiuri la înmormântare în Săliștea de Sus*, în *Memoria Ethnologica*, anul II, nr.4-5, iulie-decembrie 2002, pp. 536-541

Chiș Ster, Ion, Timiș, Nicoră (eds), *Tradiții maramureșene*, volumul II, Baia Mare, 1979

Ciubotaru, Silvia, *Riturile nupțiale în viziunea lui Simeon Florea Marian*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*, VII, Iași, 2007, pp. 185-194

Coatu, Nicoleta, *Structuri magice tradiționale*, Editura Bic All, București, 1998

Comișel, Emilia, *Constantin Brăiloiu – viața și opera*, în Tomescu V., Roșu M. (eds.), *Centenar Constantin Brăiloiu*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, București, 1994, p. 18-44

Comișel, Emilia, *Folclor muzical*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967

Cozmei, Mihail, *Cercetarea și valorificarea folclorului românesc în perioada premergătoare lui Constantin Brăiloiu*, în Tomescu V., Roșu M. (eds.), *Centenar Constantin Brăiloiu*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, București, 1994, 199-210

Constantinescu, Nicolae, *Etnologia și folclorul relațiilor de rudenie*, Editura Univers, București, 2000

Coman, Mihai, *Mass-media, mit și ritual. O perspectivă antropologică*, Editura Polirom, Iași, 2003

Corniță, Constantin, *Zona Maramureș. Matricea etnologică și paradigmele folclorului maramureșean*, Editura Umbria, Baia Mare, 2001

Cristescu-Golopenția Ștefania, *Gospodăria în credințele și riturile magice ale femeilor din Drăguș (Făgăraș)*, Editura Paideia, București, 2002

Csiszar, Isabella Corina, *Obiceiuri la început de an în Oncești*, în *Memoria ethnologica. Revistă de patrimoniu ethnologic și memorie culturală*, Centrul Creației Populare Maramureș, an IV, nr. 10, ianuarie-iunie 2004, Baia Mare, pp.1002-1005

Csiszar, Isabella Corina, *Obiceiuri nupțiale în Oncești*, în *Memoria ethnologica*, an VI, nr.20, iulie-decembrie 2006, pp.1974-1978

Cuceu, Ion, Cuceu, Maria, Lisovschi, Anamaria, Șeuleanu, Ion, *Ritualurile de nuntă în Transilvania. Cântecul ritual de nuntă din Bihor*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2005

Cuceu, Ion, Cuceu, Maria, Lisovschi, Anamaria, Șeuleanu, Ion, *Ritualurile de nuntă în Transilvania, III, Orațiile de nuntă*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj –Napoca, 2007

Cuceu, Ion, Cuceu, Maria, Lisovschi, Anamaria, Șeuleanu, Ion, *Ritualurile de nuntă în Transilvania, IV, Strigături ceremoniale de nuntă*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj – Napoca, 2009

Cuceu Ion, Cuceu Maria, *Vechi obiceiuri agrare românești. Tipologie și corpus de texte, I*, Editura Minerva, București, 1988

Cuceu, Ion, Cuceu, Maria (eds), *Metode și instrumente de cercetare etnologică. Stadiul actual și perspectivele de valorificare. Studii închinare memoriei savanților Ion Mușlea și Ovidiu Bârlea*, Editura EFES, Cluj-Napoca, 2011

Cuceu, Ion, Corniță, Constantin, *Corpusul folclorului maramureșean, I*, Baia Mare, Editura Umbria, 2004

Cuisenier, Jean, *Memoria Carpaților. România milenară: o privire interioară*, Editura Echinox, Cluj, 2002

Cuisenier, Jean, *Cérémonial ou rituel*, Ethnologie Française, Paris, Armand Colin, 1998, pp.10-19

Cuisenier, Jean, *A l'ombre des Carpates*, Ethnologie Française, Paris, Armand Colin, 1989, pp.244-252

Cuisenier, Jean, *România: La Roumanie et le domaine culturel roumain*, Ethnologie Française, Paris, Armand Colin, 1995, pp. 333-341

Culianu, Ioan Petru, *Călătorii în lumea de dincolo*, Ediția a III-a, traducere de Gabriela și Andrei Oișteanu, prefață și note de Andrei Oișteanu, Editura Polirom, Iași, 2002

Datcu, Iordan, *Dicționarul etnologilor români*, Editura Saeculum I.O, București, 2006

Dăncuș, Mihai, *Zona etnografică Maramureș*, Editura Sport. Turism, București, 1986

Dăncuș, Mihai, Cristea, George, *Maramureș, un muzeu viu în centrul Europei*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000

Dăncuș, Mihai, *Obiceiuri din viața omului în Maramureș. I. Nașterea și copilăria*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2009

Dăncuș, Mihai, *Atestări documentare privind viața socială maramureșeană cu accente privind nașterea în tradiția populară*, în *Acta Musei Maramoresiensis, VI. Etnologie – Etnografie - Folclor – Istorie*, Editura Aska Grafika, Sighetu Marmăției, 2009, pp.144-157

Dăncuș, Mihai, *Moașa – mediator între nou-născutul „necunoscut” și lumea „cunoscută”*, în *Memoria Ethnologica*, anul II, nr. 2-3, februarie-iunie, 2002, pp.265-274

- Dăncuș, Mihai, *Adunarea nepoatelor*, în *Memoria Ethnologica*, anul II, nr. 4-5, iulie – decembrie 2002, pp. 493 - 495
- Dăncuș, Ioana, *Femeia, performer al practicilor magice în perioada duodecimesei*, în *Acta Musei Maramoresiensis, I. Etnografie și folclor*, Editura Aska Grafika, Sighetu Marmăției, 2002, pp.113-116
- Dăncuș, Ioana, *Femeia în cadrul ceremonialului de nuntă*, în *Acta Musei Maramoresiensis, I. Etnografie și folclor*, Editura Aska Grafika, Sighetu Marmăției, 2002, pp.167-170
- Dobozi-Faiciuc, Elisabeta, *Dragomirești, străveche vatră maramureșeană*, Editura Dragoș Vodă, Cluj-Napoca, 1998
- Dobozi-Faiciuc, Elisabeta, *Dragomirești. Cântarea morților – Culegere de folclor funebru*, Editura Todesco, Cluj-Napoca, 2001
- Dogaru, Ortansa, *Ornamentele și croiul costumului din Maramureș*, Arta Grafica, 1976
- Dorondel, Ștefan, *Moartea și apa. Rituri funerare, simbolism acvatic și structura lumii de dincolo în imaginarul țărănesc*, Editura Paideia, București, 2004
- Durkheim, Emile, *Formele elementare ale vieții religioase*, traducere Magda Jeanrenaud și Silviu Lupescu, Editura Polirom, Iași, 1995
- Dunca, Petru, Suiogan Delia, Mariș Ștefan, *Mâncarea între ritual și simbol*, Editura Ethnologică, Baia Mare, 2007
- Eliade, Mircea, *Sacrul și profanul*, Editura Humanitas, București, 1995
- Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri. Eseuri despre simbolismul magico – religios*, Editura Humanitas, București, 1994
- Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1994
- Evseev, Ivan, *Dicționar de magie românească*, Editura Amarcord, Timișoara, 1997
- Evseev, Ivan, *Simboluri folclorice. Lirica de dragoste și ceremonialul de nuntă*, Editura Facla, Timișoara, 1987
- Frazer, James George, *Creanga de aur*, I-V, Editura Minerva, București, 1980
- Focșa, Gheorghe, *Spectacolul nunții din țara Oașului*, Editura Muzeului Sătmărean, Satu-Mare, 1999
- Ghinoiu, Ion, *Sărbători și obiceiuri românești*, Editura Elion, București, 2002

- Ghinoiu, Ion, *Lumea de aici, lumea de dincolo- ipostaze românești ale nemuririi*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999
- Gorovei, Artur, *Datinile noastre la naștere și la nuntă*, Editura Paideia, București, 2002
- Godja-Ou, Ioan, *Cuvinte despre satul meu Văleni – Maramureș*, Editura Aska Grafika, Sighetu Marmației, 2002
- Gulian, C. I, *Mit și cultură*, Editura Politică, București, 1968
- Hedeșan, Otilia, *Pentru o mitologie difuză*, Editura Marineasa, Timisoara, 2000
- Hossu-Longin, Pompei, *Folclor din Transilvania și Banat*, Editura Gutinul, Baia Mare, 2007
- Horvat, Vasile, Horvat, Liuba Irina, *Ruscova-o comună ucraineană din Maramureș*, Editura Limes – Lekton, Zalău, 2005
- Hotea, Ioan, *Valea Stejarului. Graiul și folclorul obiceiurilor*, Editura Aska Grafika, Sighetu Marmației, 2006
- Hulubaș, Adina, *Copii cu o natură specială*, în *Memoria Ethnologica*, anul XI, nr. 40-41, iulie-decembrie 2011, pp.52-63
- Hulubaș, Adina, *Magia prin contagiune și practicile rituale de naștere*, în *Caietele Asociației de științe etnologice din România. Științe, tehnologii și arte tradiționale*, nr. 6/2010, Editura Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, pp.289-295
- Hulubaș Adina, *Credințe și practici magice din ciclul obiceiurilor de naștere cercetate de Simeon Florea Marian și continuitatea lor*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*, VII, Iași, 2007, pp.203-210
- Hulubaș, Adina, *Obiceiuri de naștere din Moldova. Tipologie și corpus de texte*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2012
- Ionică, Ion I., *Dealul Mohului. Ceremonia agrară a cununii în țara Oltului*, Editura Minerva, București, 1996
- Ișfănoni, Doina, *Interferențe dintre magic și estetic în recuzita obiceiurilor tradiționale românești din ciclul vieții*, Editura Enciclopedică, București, 2002
- Iuga, Dumitru (ed), *Maramureș, țară veche. Antologie de folclor de pe Cursul Superior al Tisei (1672-1908)*, Editura Cybela, Baia Mare, 2008
- Karnoouh, Claude, *Rituri și discursuri versificate la țărani maramureșeni. A trăi și a supraviețui în România comunistă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998

- Karnoouh, Claude, *Aider à naître ou faire des ancêtres: un commentaire du roumain Moasa, Civilisations*, Vol. 36, No. 1/2, Ethnologies d'Europe et d'ailleurs (1986), pp. 73-85
- Kligman, Gail, *Nunta mortului. Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Editura Polirom, Iași, 1998
- Lajos, Balazs, *Folclor. Noțiuni generale de folclor și poetică populară*, Editura Scientia, Cluj-Napoca, 2003
- Lenghel-Izanu, Petre, *Daina mândră pân Bărsana...Schiță monografică*, Baia Mare, 1979
- Levi-Strauss, Claude, *Tropice triste*, Editura Științifică, București, 1968
- Emmanuel, Levinas, *Moartea și Timpul*, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 1996
- Malinowski, Bronislaw, *Magie, știință și religie*, Editura Moldova, Iași, 1993
- Marian, Simion Florea, *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparativ*, Editura Grai și suflet – Cultura națională, București, 1995
- Marian, Simeon Florea, *Înmormântarea la români. Studiu etnografic*, Editura Saeculum Vizual, București, 2008
- Mariș, Ștefan, *Ritualul funerar din Maramureș – o perspectivă hermeneutică*, în *Memoria Ethnologica*, anul IX, nr. 30-31, ianuarie-iunie 2009, pp.58-64
- Mariș, Ștefan, *Lumea de dincolo între spaimă și fascinație*, în *Memoria Ethnologica*, anul IX, nr. 32-33, iulie-decembrie 2009, pp.100-106
- Mariș, Ștefan, *Moartea între numinos și ritual*, în *Memoria Ethnologica*, anul X, nr. 34-35, ianuarie-iunie 2010, pp.94-98
- Mariș, Ștefan, *The funerary rhymes in Maramureș*, în *Memoria Ethnologica*, anul XI, nr. 38-39, ianuarie-iunie 2011, pp.101-107
- Mariș, Ștefan, *Atitudini față de moarte în comunitățile tradiționale din Maramureș*, în *Memoria Ethnologica*, anul XII, nr. 44-45, iulie-decembrie 2012, pp.110-119
- Mauss, Marcel, *Eseu despre dar*, Institutul European, Iași, 1993
- Mauss, Marcel, Hubert, Henri, *Teoria generală a magiei*, Editura Polirom, Iași, 1996
- Mauss, Marcel, Hubert, Henri, *Eseu despre natura și funcția sacrificiului*, Editura Polirom, Iași, 1997
- Mesnil, Marianne, Popova, Assia, *L'offrande céréalière dans les rituels funéraires du sud-est européen, Civilisations*, Vol. 49, No. 1/2, Institut de Sociologie de l'Université de Bruxelles, 2002, pp. 101-117

- Mesnil, Marianne, *Etnologul, între șarpe și balaur*, Editura Paideia, București, 1997
- Mleșniță, Vasile, *Folclor vișeuan*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2008
- Mleșniță, Vasile, *Vișeu de Sus între tradiție și modernitate*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2012
- Minică, Ileana, *Datini, obiceiuri și folclor*, în Coman Gheorghe, *Moisei – Străveche vatră românească*, Editura Limes, Cluj, 2000
- Moanță, Ion (coord.), *Nunta la români. Orații*, Editura Minerva, București, 1989
- Mușlea, Ion, Bîrlea, Ovidiu, *Tipologia folclorului. Din răspunsurile la chestionarele lui B.P.Hașdeu*, Editura Minerva, București, 1970
- Mușlea, Ion, *Arhiva de Folclor a Academiei Române. Studii, memorii ale întemeierii, rapoarte de activitate, chestionare 1930 – 1948*, ediție critică, note, cronologie, comentarii și bibliografie de Ion Cuceu și Maria Cuceu. Prefață de Ion Cuceu, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj – Napoca, 2005
- Nemeș Andreica, Voichița, *Ipostazele Crăciunului maramureșean în serbările copiilor*, Editura Zestrea, Baia Mare, 2008
- Niculiță-Voronca, Elena, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol.I-II, Editura Polirom, Iași, 1998
- O'Sullivan, Timmet all, *Concepte fundamentale din științele comunicării și studiile culturale*, Editura Polirom, Iași, 2001
- Olos, Ana, *Folklore from Maramuresh*, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2004
- Olteanu, Antoaneta, *Scoala de solomonie. Divinatie si vrajitorie în context comparat*, Editura Paideia, Bucuresti, 1999
- Oișteanu, Andrei, *Motive și semnificații mito – simbolice în cultura românească tradițională*, Editura Minerva, București, 1989
- Oișteanu, Andrei, *Ordine și haos. Mit și magie în cultura tradițională românească*, Editura Polirom, Iași, 2004
- Pamfile, Tudor, *Dragostea în datina tineretului român*, Editura Saeculum I.O., București, 1998
- Panea, Nicolae, *Gramatica funerarului*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 2003
- Pavelescu, Gheorghe, *Magia la români. Studii și cercetări despre magie, descântece și mană*, Editura Minerva, București.1998

- Petrescu, Nicolae, *Primitivii*, EFES, Cluj-Napoca, 2001
- Petrovai, Ion, *Țara Maramureșului – zonă multiculturală*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007
- Pop, Dumitru, *Folcloristica Maramureșului*, Editura Minerva, București, 1970
- Pop, Dumitru, *Obiceiuri agrare în tradiția populară românească*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989
- Pop, Gheorghe Gh, *Folclor muzical din Maramureș*, Centrul de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă Maramureș, Baia Mare, 1980
- Pop Gheorghe, *Orații și stîrgături de nuntă din Maramureș*, în *Memoria Ethnologica*, anul II, nr.2-3, februarie-iunie 2002, 411-421
- Pop, Mihai, *Obiceiuri tradiționale românești*, Editura Univers, București, 1999
- Pop, Mihai, *Folclor românesc. Teorie și metodă*, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, București, 1998
- Pop, Mihai, Ruxăndoiu Pavel, *Folclor literar românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976
- Pop, Anuța, *Considerații asupra ritualurilor de nuntă*, în *Caiete Silvane. Revistă de cultură*, anul VI, nr. 8-9 (67-68), august-septembrie 2010, pp.48-49
- Pop, Anuța, *Valorile tradiționale românești – mărci identitare*, în *Tezaur. Revistă de cultură tradițională*, anul I, nr. I, iulie 2007, Șimleu Silvaniei, pp.111-114
- Pop, Anuța, *Ritul în modernitate – dispariție, supraviețuire sau adaptare?*, în *Tezaur. Revistă de cultură tradițională*, anul II, nr. II, iulie 2008, Șimleu Silvaniei, pp.45-49
- Pop, Anuța, *Ritualuri de nuntă în Maramureș. Despărțirea rituală de feciori și de fete: cusutul steagului și împletitul cununii*, în *Calendarul Maramureșului*, anul V, nr.10-11 (nov 2009-nov 2010), Editura Cybela, Baia Mare, 2010, pp.745-749
- Pușcaș, Mihaela, *Pomana din timpul vieții*, în Georgescu, Matei (redactor), *Practici funerare și reprezentări ale lumii de dincolo*, Editura Paideia, București, 2000, 77-97
- Radcliffe-Brown, A.R, *Structură și funcție în societatea primitivă*, Editura Polirom, Iași, 2000
- Rose, Serafim, *Sufletul după moarte. Experiențe contemporane după moarte în lumina învățăturii ortodoxe despre viața de dincolo*, traducere G. L. Constantineanu, studiu introductiv și indice Teodosie Paraschiv, Iași, 2006

Răchișan, Delia, *Modificarea statusului premarital (căsătoria)*, în *Memoria Ethnologica*, anul VII, nr. 21-23, ianuarie-iunie 2007, 2103-2106

Răchișan Delia, *Status incert și status dobândit (nașterea)*, în *Memoria Ethnologica*, anul VI, nr. 20, iulie-decembrie 2006, pp.1892-1899

Răchișan, Delia, *Jocurile de copii. Inițierea premaritală și inițierea în moarte*, în *Acta Musei Maramoresiensis, VI. Etnologie - Etnografie- Folclor – Istorie*, Editura Aska Grafika, Sighetu Marmăției, 2009, pp.158-164

Răchișan Dănciuț, Delia, *Jocurile de copii. Funcții fundamentale. Funcții adiacente*, în *Memoria Ethnologica*, anul X, nr. 34-35, ianuarie-iunie 2010, pp.65-73

Răchișan Dănciuț, Delia, *Jocurile de copii. Aspecte ale limbajului poetic*, în *Memoria Ethnologica*, anul XII, nr. 44-45, iulie-decembrie 2012, pp.88-97

Repciuc, Ioana, *Simeon Florea Marian și cercetarea sărbătorilor tradiționale*, în *Anuarul de Lingvistică și Istorie Literară*, XLVII-XLVIII, Editura Academiei, București, 2007-2008, pp.293-310

Savard, Rémi, *Le rire précolombien dans le Québec d'aujourd'hui*, Les Éditions L'Hexagone-Parti-Pris, Montréal, 1977

Scăunașu, Petrică, *Obiceiuri la înmormântare în Tara Codrului*, în *Memoria Ethnologica*, anul II, nr.4-5, iulie-decembrie 2002, 542-550

Sevastos, Elena, *Nunta la români*, în *Literatură populară*, I, Editura Minerva, București, 1990

Sicard, Bertrand, *Un peuple de Roumanie*, în *L'écologiste*, volumul 3, nr.2, toamna 2002, pp.71-74

Suciu, Alexandru, *Nevoia actuală de ceremonial și ritual*, Editura Lux Libris, București, 1998

Suiogan, Delia, *Forme de interacțiune între cult și popular*, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2006

Suiogan, Delia, *Simbolica riturilor de trecere*, Editura Paideia, București, 2006

Suiogan, Delia, *Obiceiurile calendaristice – modalități de afirmare a unei gândiri de timp magico-ritualic și religios*, în *Tradiții și patrimoniu. Obiceiuri de Iarnă*, nr. 6-7/2004, p.27-29

Suiogan, Delia, *Inițierea – forme de reprezentare simbolică*, în *Memoria Ethnologica*, anul VI, nr.20, iulie-decembrie 2006, pp.1883-1992

Suiogan, Delia, *Omul și Trecerea în mentalitatea tradițională*, în *Memoria Ethnologica*, nr. 18-19, ianuarie - iunie 2006, anul VI, Baia Mare, pp. 1721 – 1729

Șerba, Maria, *Obiceiuri la început de de an pe Valea Cosăului*, în *Memoria Ethnologica. Revistă de patrimoniu etnologic și memorie culturală*, Centrul Creației Populare Maramureș, an IV, nr. 10, ianuarie-iunie 2004, Baia Mare, pp.989-994

Șeuleanu, Ion, *Dincoace de sacru, dincolo de profan. Studii și eseuri de folclor*, Editura Tipomur, Târgu-Mureș, 1995

Șeuleanu, Ion, *Nunta în Transilvania*, Editura Viitorul Românesc, București, 2000

Șeuleanu, Ion, *Poezia populară de nuntă*, Editura Minerva, București, 1985

Ștef, Dorin, *Antologie de folclor din Maramureș*, Editura Ethnologica, Baia Mare, 2007

Ștef, Dorin, *Istoria folcloristicii maramureșene. Bibliografia generală a a etnografiei și folclorului maramureșean*, Editura Ethnologica, Seria Cultura Tradițională, Baia Mare, 2006

Ștețco Valerica, *Poezii populare din Țara Maramureșului*, Editura Minerva, București, 1990

Ștețiu, Mariana, Ștețiu Petre, *Desfășurarea nunții*, în *Memoria Ethnologica*, anul VII, nr.21-23, ianuarie-iunie 2007, 2149-2156

Ștețiu, Mariana, Ștețiu Petre, *Ritualul nunții în Budești*, în *Memoria Ethnologica*, an VI, nr.20, iulie-decembrie 2006, pp.1984-1990

Ștețiu, Mariana, *Obiceiuri la naștere. Botejunea*, în *Memoria Ethnologica*, anul IV, nr.10, ianuarie-iunie 2004, pp.1014-1020

Ștețiu, Petru, *Credințe și obiceiuri la început de an*, în *Memoria Ethnologica. Revistă de patrimoniu etnologic și memorie culturală*, Centrul Creației Populare Maramureș, an IV, nr. 10, ianuarie-iunie 2004, Baia Mare, pp.988-988

Taloș, Ion, *Gândirea magico-religioasă la români. Dicționar*, Ed. Enciclopedică, București, 2001

Țelman, Ion, Mariș-Dăncuș, Ioana, Faiciuc, Elisabeta, *Cuhea în istoria și cultura Maramureșului*, Muzeul Maramureșului, Sighetu Marmăției, 2005

Țiplea, Alexandru, *Poezii populare din Maramureș*, Editura Academiei, București, 1906

Van Gennep, Arnold, *Formarea legendelor*, Editura Polirom, Iași, 1997

Van Gennep, Arnold, *Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1998

Văduva, Ofelia, *Magia darului*, Editura Enciclopedică, București, 1997

Veress, Karoly, *Ființa generațională și destinul culturii*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003

Vlad, Adriana, *Componentele scenariului ritualic în obiceiurile vieții de familie*, în Iuga Simion (coord), *Cultură și civilizație românească în Maramureș, Vol. 2. Simpozionul de la Săliștea de Sus, august 2011*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2011

Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română*, Editura Academiei RSR, București, 1987

Vulcănescu, Romulus, *Dicționar de etnologie*, Editura Albatros, București, 1979

Vintilă-Ghițulescu, Constanța, *Pratiques maritales et stratégies patrimoniales dans la société roumaine (XVIIIe siècle)*, *Obradoiro de Historia Moderna*, nr. 16, Spania, 2007, pp. 41-63

Zderciuc, Boris, *Podoabe tradiționale în ceremonialul nunții din Oaș și Maramureș*, în *Memoria Ethnologica*, anul VII, nr. 21-23, ianuarie-iunie 2007, 2067-2068